

DOLNOŚLĄSKI WOJEWÓDZKI KONSERWATOR ZABYTKÓW

Delegatura w Wałbrzychu
ul. Zamkowa 3, 58-300 Wałbrzych
tel. (74) 842 64 18, (74) 842 66 60

dwkz-wb@dwkz.pl
<http://wosoz.ibip.wroc.pl/public/>

Wałbrzych, dnia 28 lutego 2023 r.

W/R.5144.12.2023.JK

DECYZJA nr 213/2023 Pozwolenie na prowadzenie prac konserwatorskich przy zabytku

Na podstawie art. 89 pkt 2, art. 92 ust. 6, art. 36, ust. 1 pkt. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U z 2022 r. poz. 840), § 12 rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. z 2021 r., poz. 81) oraz art. 104 Kodeksu postępowania administracyjnego (Dz. U. z 2021 r. poz.),

po rozpatrzeniu wniosku z dnia 26.02.2023 r. (data wpływu: 27.02.2023 r.), zgłoszonego przez Ks. Mateusza Pawlicę, Proboszcza Parafii Rzymskokatolickiej pw. św. Anny w Grodziszczu, z/s Grodziszcz 2, 58-112 Grodziszcz o udzielenie pozwolenia na prowadzenie prac konserwatorskich przy zabytku: **OLTARZ GŁÓWNY (neogotyck, II poł. XIX w., drewno rzeźbione polichromowane, warsztat lokalny)** wraz z obrazem z przedstawieniem św. Anny (olej na płótnie) **stanowiący element wyposażenia kościoła parafialnego pw. św. Anny w Grodziszczu** wpisanym do rejestru zabytków: decyzją z dnia 30.09.1983 r. pod numerem 1325/534, poz. 1 po ocenie danych przedstawionych we wniosku i załącznikach do niego: program prac konserwatorskich

udzielam pozwolenia
Parafii Rzymskokatolickiej pw. św. Anny w Grodziszczu
Grodziszcz 2, 58-112 Grodziszcz

na prowadzenie następujących prac konserwatorskich:

- wykonanie prac z zakresu konserwacji technicznej i estetycznej drewnianego polichromowanego ołtarz głównego (neogotyck, II poł. XIX w.) wraz z olejnym obrazem z przedstawieniem św. Anny, z kościoła parafialnego pw. św. Anny w Grodziszczu

prowadzonych zgodnie z zakresem i w sposób wskazany w programie prac konserwatorskich opracowanym przez konserwatora dział sztuki mgr Katarzynę Łopatowską, stanowiącym załącznik nr 1 do niniejszej decyzji.

PARAFIA RZYMSKOKATOLICKA
PW. ŚW. ANNY

Grodziszcz 2, 58-112 Grodziszcz Ks. Mateusz Pawlica
NIP 884-21-85-286 REGON 040079482 Proboszcz
tel.: 74 850 11 84

Za zgodność z oryginałem

Termin ważności pozwolenia: **31 grudnia 2026 r.**

Pozwolenie wydaje się pod następującymi warunkami:

1. Obowiązku kierowania w/w pracami albo samodzielnego ich wykonywania przez osobę spełniającą wymagania, o których mowa odpowiednio w art. w art. 37a ust. 1 i 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami;
2. Obowiązku przekazania Dolnośląskiemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków nie później niż w terminie 14 dni przed dniem rozpoczęcia prac albo badań, a w toku prac albo badań na 14 dni przed dokonaniem zmiany osoby, o której mowa w pkt 1
  - imienia, nazwiska i adresu osoby, o której mowa w pkt 1,
  - dokumentów potwierdzających spełnienie przez tę osobę wymagań, o których mowa odpowiednio w art. 37a ust. 1 i 2,
  - oświadczenia osoby, o której mowa w pkt 1, o przyjęciu przez tę osobę obowiązku kierowania tymi pracami albo samodzielnego ich wykonywania;
3. Zawiadomienia Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o terminie rozpoczęcia i zakończenia wskazanych w pozwoleniu prac;
4. Niezwłocznego zawiadomienia Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o zagrożeniach lub nowych okolicznościach ujawnionych w trakcie prowadzenia wskazanych w pozwoleniu prac;
5. Prowadzenia dokumentacji przebiegu wskazanych w pozwoleniu prac w sposób umożliwiający jednoznaczną identyfikację i dokładną lokalizację przestrzenną wszystkich czynności, użytych materiałów oraz dokonanych odkryć i przekazania jej Dolnośląskiemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków w terminie 3 miesięcy od dnia zakończenia prac;
6. Podjęcia następujących działań, które zapobiegą uszkodzeniu lub zniszczeniu zabytku polegających na:
  - powołaniu komisji konserwatorskiej z udziałem przedstawiciela Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków we Wrocławiu Delegatura w Wałbrzychu w celu okazania postępu prac w tym na etapie: po wykonaniu zabiegów z zakresu konserwacji technicznej, oraz uzgodnienia przebiegu prac w ramach konserwacji estetycznej.
7. Opracowanie sposobu postępowania z zabytkiem po zakończeniu wskazanych w pozwoleniu prac i przekazania tego opracowania Dolnośląskiemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków w terminie 3 miesięcy od dnia zakończenia prac;
8. Nakłada się obowiązek dokonywania odbioru częściowego i końcowego wykonanych prac z udziałem przedstawiciela Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

UZASADNIENIE

Odstąpiono na podstawie art. 107 par. 4 ustawy – Kodeks postępowania administracyjnego

Pouczenie:

1. Kierującym pracami konserwatorskimi może być osoba posiadająca kwalifikacje, o których mowa w art. 37a ww. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. W wypadku zmiany osoby kierującej pracami konserwatorskimi Wnioskodawca winien przekazać Dolnośląskiemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków we Wrocławiu imię, nazwisko i adres osoby, która kierować będzie pracami

PARAFIA RZYMSKOKATOLICKA
PW. ŚW. ANNY
Grodziszczce 2, 58-112 Grodziszczce
NIP 884-21-85-286 REGON 040079482
tel.: 74 850 11 84

Za zgodność z oryginałem

konserwatorskimi wraz z dokumentami potwierdzającymi posiadanie przez te osoby kwalifikacji, o których mowa w art. 37 a ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, nie później niż 7 dni przed rozpoczęciem prac;

2. Kto bez pozwolenia albo wbrew warunkom pozwolenia prowadzi prace konserwatorskie, restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie lub architektoniczne przy zabytku wpisanym do rejestru lub roboty budowlane w jego otoczeniu albo badania archeologiczne podlega karze grzywny (art.117 ww. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

3. Informuje się, że postępowanie w sprawie wydanego pozwolenia może zostać wznowione, a następnie pozwolenie może zostać cofnięte lub zmienione na podstawie art. 47 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

4. Od niniejszej decyzji służy prawo odwołania do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w Warszawie za moim pośrednictwem w terminie 14 dni od dnia jej doręczenia.

5. W trakcie biegu terminu do wniesienia odwołania, strona może zrzec się prawa do wniesienia odwołania wobec Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków we Wrocławiu, który wydał decyzję. Z dniem doręczenia Dolnośląskiemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków we Wrocławiu oświadczenia o zrzeczeniu się prawa do wniesienia odwołania przez ostatnią ze stron postępowania, decyzja staje się ostateczna i prawomocna, co oznacza, iż decyzja podlega natychmiastowemu wykonaniu i brak jest możliwości zaskarżenia decyzji do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego. Nie jest możliwe skuteczne cofnięcie oświadczenia o zrzeczeniu się prawa do wniesienia odwołania.

Oplata skarbową: wniesiono opłatę skarbową w kwocie 82 zł. na podstawie art. 7 pkt 2 ustawy z dnia 16.11.2006 r. o opłacie skarbowej (tekst jednolity: Dz. U. z 2021 poz. 1923).

Z up. Dolnośląskiego
Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków
we Wrocławiu

mgr Anna Nowakowska
Kierownik Delegatury w Wałbrzychu

Otrzymują:
1. Parafia Rzymskokatolicka pw. św. Anny w Grodziszczu (AE02B+8-R)
2. a/a teczka obiektu

PARAFIA RZYMSKOKATOLICKA
PW. ŚW. ANNY
Grodziszcz 2, 58-112 Grodziszcz
NIP 884-21-85-286 REGON 040079482
tel.: 74 850 11 84

Ks. Mateusz Pawlica
Proboszcz

Za zgodność z oryginałem

M. Mateusz Pawlica

Program prac konserwatorskich do głównego ołtarza Pw. Św. Anny we wsi Grodziszcze

województwo dolnośląskie / powiat świdnicki / gmina Świdnica

WOJEWODZKI URZĄD
OCHRONY ZABYTKÓW
we Wrocławiu
DELEGATURA w WAŁBRZYCHU
58-300 Wałbrzych, ul. Zamkowa 3
tel. 74 842-64-18, fax 74 842-66-60

Załącznik nr.....
do decyzji nr..... z dnia.....
213/1
Roz 3
28.01.2023

Opracowanie: mgr Katarzyna Łopatowska

mgr Mateusz Stankiewicz

Legnica, luty 2023 r.

KATARZYNA ŁOPATOWSKA
KONSERWACJA DZIEŁ SZTUKI
59-220 Legnica, ul. F. Orzeszkowej, 2/1
tel. +48 608 596 499
NIP 959-184-31-13, REGON 260479827

K. Łopatowska

SPIS ZAWARTOŚCI

1.	<u>WSTĘP</u>	3
2.	<u>KARTA TYTUŁOWA</u>	3
3.	<u>RYS HISTORYCZNY</u>	4
4.	<u>OPIS OBIEKTU</u>	6
5.	<u>BUDOWA TECHNOLOGICZNA OBIEKTU ORAZ TECHNIKA WYKONANIA</u>	7
6.	<u>OPIS WARUNKÓW PRZECHOWYWANIA OBIEKTU</u>	7
7.	<u>STAN ZACHOWANIA ORAZ PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ</u>	8
8.	<u>PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH</u>	9
9.	<u>FOTOGRAFIE</u>	13

- **WSTĘP**

Przedmiotem niniejszego dokumentu jest kompleksowy program konserwacji drewnianego ołtarza głównego Pw. Św. Anny we wsi Grodziszczce

- **KARTA TYTUŁOWA**

OBIEKT: Ołtarz drewniany

DATA POWSTANIA: druga poł. XIXw.

NR WPISU DO REJESTRU ZABYTKÓW:

zabytek nr KL 534 z dnia 30.09.1983

AUTOR: nieznan

INSKRYPCJE: brak,

LOKALIZACJA: , wieś Grodziszczce , województwo dolnośląskie, powiat świdnicki,

WŁAŚCICIEL: Parafia kościoła pw. św. Anny 58-112 Grodziszczce 2

tel. 74 850-11-84 <http://parafiagrodziszczce.pl>

MATERIAŁ I TECHNIKA: drewno, toczone, rzeźbione, malowane olej

WYMIARY OGÓLNE:

Wysokość 6m

Szerokość 2,8m

KSZTAŁT: wpisuje się w formę wydłużonego prostokąta

-

• RYS HISTORYCZNY

Kościół parafialny w Grodziszczu, położony na skarpie rzeki Piławy, znajduje się w najstarszej wsi Dolnego Śląska – już w XI wieku we wsi istniała kasztelania, wymieniana wśród kasztelańskich warowni południowego pogranicza Śląska pod nazwą Gramolin, co potwierdza wpis w „srebrnej bulli” z 1155 r. papieża Hadriana IV. Kościół po raz pierwszy wspomniany był w dokumencie biskupa wrocławskiego, Tomasza I, pochodzącym z 1259 roku, stąd więc wiemy na pewno, że kościół istniał już przed tą datą. Następnie mamy zapis o proboszczu ze wsi Gräditz, o imieniu Nikolaus, pochodzący z 1343 roku. Obecnie, najczęściej, najstarsze fragmenty budowli datuje się na początek XVI wieku, ponieważ, m.in. wtedy nastąpiła duża przebudowa kościoła. Jednak tutaj nie ma zgodności w wypowiedziach historyków, więc można równie dobrze zakładać, że najstarsze zachowane mury kościoła – w tym właśnie konstrukcja i ściany prezbiterium – zbudowane były przed wspomnianym rokiem 1259. Świadczyłyby o tym np. detale konstrukcyjne, które sugerują wczesny gotyk. Zabytek, otoczony szesnastowiecznym murem z trzema bramami stanowi jeden z rzadkich przykładów zachowanych w całości tzw. kościołów ufortyfikowanych. Budynek plebanii i zabudowania również pochodzą z rozbudowy w XVI wieku.

Fot. 1.

Grodziszcz na starej pocztówce. U góry panorama z wieżą kościoła ewangelickiego (został rozebrany na przeł. lat 60/70 XX w.), a po prawej, w głębi, sylwetka kościoła katolickiego pw. św. Anny. Na dole młyn i browar. (Fot. autor nieznany, ok. 1910-1930).

Kościół był następnie przebudowany na początku XVIII wieku. Następne większe remonty przeprowadzono w latach: 1826, 1927, 1959, 1967 i ostatnio w latach 80. W XVIII wieku przebudowa miała na celu barokizowanie nawy, od łuku tęczy. Z tego okresu pochodzi również prospekt organowy, (z 1738 r.) oraz drewniany chór muzyczny z galerią. Z dostępnych późniejszych źródeł wiemy, że w roku 1959 remont dotyczył pokrycia dachowego i naprawy tynków zewnętrznych, a w 1967 roku – odmalowano wnętrze. Na uwagę zasługuje zachowana fotografia z ok. 1925 roku, na której widzimy wystrój wnętrza wraz z ówczesną polichromią ścian nawy i fragment prezbiterium. Na tej fotografii widzimy również iż dwa boczne ołtarze posiadają nastawy górne ołtarzy które obecnie są zdemontowane i umieszczone na terenie kościoła (Fot.2)

Fot. 2.

Wnętrze kościoła parafialnego w Grodziszczu 1925 r. (Fot. autor nieznany).

Ostatni remont rozpoczął się w 2019 roku, m.in. wykonano naprawę tynków i odmalowanie elewacji południowej. Wykonano również konserwację 2 kamiennych portali XVI wiecznych z piaskowca do zakrystii i do kruchty od str. południowej oraz kamiennej płyty

- **OPIS OBIEKTU**

Neogotycki ołtarz główny z kościoła Pw. Św. Anny we wsi Grodziszczce to typ ołtarza architektonicznego, dekorowanego przedstawieniami rzeźbiarskimi, ornamentalną snycerką oraz umieszczonym w górnej części przedstawieniem malarskim.

Ołtarz składa się z partii cokołu na której ustawiona jest mensa oparta na skrzyni, której frontowa ściana dekorowana jest ornamentami. W partii centralnej antepedium sześcioliść wypełniony monogramem Maryjnym. Na mensie ustawiano predellę, która pełniła głównie funkcję nośną, oddzielając mensę od retabulum. Nie znaczy to jednak, że nie poświęcano jej czasu. Predella zdobiona ornamentami, płycinami. Retabulum jest pentaptykiem stałym. Składa się z pięciu nisz oddzielonych od siebie kolumnami, które obecnie trzon mają srebrzony natomiast podstawę jak i głowicę pokrywa szlagmetal. Umieszczono w nich rzeźbione i polichromowane figury świętych po dwie z każdej strony. Kolejno idąc od lewej strony mamy przedstawienie Św. Jerzego stojącego na smoku. Następnie jest przedstawienie Św. Piotra łysiejącego mężczyzny z kluczem i księgą w dłoniach. Po prawej zaś stronie jest przedstawiony Św. Paweł z księgą i ułamanym mieczem a obok niego i Św. Florian. Natomiast w części środkowej znajduje się malarstwo na płótnie, przedstawiające Św. Annę. Najwyższa część ołtarza bogato zdobiona. Składa się ze sterczyn, wimperg, kwiatonów i żabek umieszczonych na łukach ostrych. Cała struktura ołtarza pokryta jest obecnie farmą olejną w kolorze oliwkowo kremowym.

Tabernakulum strukturą nawiązuje do budowy ołtarza. Wygląda jak mała katedra której drzwi prowadzące do jej wnętrza stanowią mosiężne drzwiczki tabernakulum w których płycinach umieszczony jest ornament z kłosami zboża. Ponad tabernakulum znajduje się nisza w której umieszczony jest drewniany złożony krzyż z pasyjka. Po obydwu stronach niszy znajdują się kolumny których trzony są srebrzone a bazy i głowice pokryte szlagmetalem, Nisza zwieńczona jest ostrym łukiem ozdobionym czołgankami w centralnej części pinakiel a po bokach dwie wimpergi zwieńczone kwiatonami..

- **BUDOWA TECHNOLOGICZNA OBIEKTU ORAZ TECHNIKA WYKONANIA**

Elementy dekoracji ołtarza wykonane z dwóch gatunków drewna- proste jak np. wnęki czy zwieńczenia z drewna iglastego, natomiast dekoracje snycerskie i rzeźby z lipowego. Elementy snycerskie pierwotnie były

klejone i mocowane na kołkach drewnianych. Surowe drewno przed gruntowaniem przeklejano klejem glutynowym. Na tak przygotowaną powierzchnię kładzono zaprawy kredowo- klejowe w kilku warstwach, następnie szlifowano i gładzono. Partie przygotowane pod złocenia i srebrzenia pokryto pulmentem, następnie kładzono płatki złota i srebra. Obszary przeznaczone pod poler agatowano, natomiast pod mat przeklejano klejem glutynowym. Następnie wprowadzono kolor w architektonicznej części ołtarza i barwną polichromie na rzeźbach.

Obraz wykonany w technice olejnej na podobrazii, płóciennym mocowanym na drewnianym krośnie. XIX wieczne krosna malarskie wykonane były zazwyczaj z listew drewna sosnowego łączonego na wpust w postaci nieruchomej ramy. Przed przystąpieniem do malowania płótno było odpowiednio przygotowane. Rozciągano je na tzw. Krosnach pomocniczych, następnie w celu izolacji przeklejano klejem glutynowym i rozprowadzano barwiony w masie grunt, stanowiący podkład dla warstwy malarskiej.

Po przygotowaniu podłoża malarz przystępował do wykonywania szkicu oraz monochromatycznego modelunku kompozycji, wykonywanego zazwyczaj węglem lub ciemną farbą. Następnie w kilku warstwach kolorystycznych modelował przedstawienie malarskie. Po zakończeniu pracy lico obrazu zabezpieczano werniksem damarowym, który dodatkowo pogłębiał nasycenie kolorów. Dopiero po ukończeniu obrazu płótno było ściągane z krosna pomocniczego i mocowane na właściwym krośnie dopasowanym kształtem do ramy.

• OPIS WARUNKÓW PRZECHOWYWANIA OBIEKTU

Ołtarz znajduje się we wnętrzu kościoła Przez lata pełnienia swej funkcji kultowej jego konstrukcja zdobienia i rzeźby snycerskie oraz przedstawienia malarskie, podlegały naturalnym procesom starzenia i niszczenia materii. Z czasem poddawane były także przekształceniom plastyczno- estetycznym oraz uległy działalności drewnojadów. Ołtarz był kilkakrotnie odnawiany co można zauważyć w naturalnych odkrywkach kolorystycznych. Poszczególne części obiektu zachowały swą oryginalną formę. Co prawda srebrzenia i złocenia wykonanc są materiałami nieszlachetnymi.

Zmienne warunki klimatyczne panujące we wnętrzu kościoła spowodowały pęknięcia i rozluźnienia połączeń stolarskich. Okresowe zmiany wilgotności nie pozostały także obojętne na grunty klejowo-kredowe oraz wykonancj na nich warstwy polichromii i złocień. Powstają liczne ubytki wybrzuszenia odpajają się i osypują. Przyczyną zniszczeń zapraw są także czynniki biologiczne pleśnie oraz grzyby. Ich działalność powoduje rozpad spoiwa klejowego przez co grunty i kleje na bazie spoiwa glutynowego tracą wytrzymałość, spoistość i elastyczność.

• STAN ZACHOWANIA ORAZ PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ

Stan zachowania neogotyckiego ołtarza znajdującego się w kościele Pw. Św. Anny w wsi Grodziszczce na pierwszy rzut oka nie wydaje się tak zły. Wystarczy jednak podejść bliżej by zauważyć że farba znajdująca się na architekturze łuszczy się i odkrywa ubytki drewna. Należy przyjrzeć się bliżej czy nie ma w nim aktywnych drewnojadów ,gdyż można zauważyć pojedyncze dziurki. Pomimo że ołtarz zachował swą pierwotną formę pod względem formy nie można tego powiedzieć o kolorystyce która wygląda na zmienioną. Należy jednak w tym celu wykonać odkrywki stratygraficzne. Zakłada się przywrócenie do najstarszej zachowanej warstwy kolorystycznej. Jednak wyniki badań zostaną skonsultowane z Wojewódzkim Urzędem Konserwatorskim i to on podejmie ostateczną decyzję co do aranżacji kolorystycznej obiektu.

Brak jest zróżnicowania pozłoty która powinna mieć podziały na mat i połysk co podkreślało modelunek neogotyckiej formy rzeźbiarskiej czyniąc ją bardziej migotliwą i wyrafinowaną.

Mocno osłabiona struktura rzeźb i drewnianych elementów konstrukcyjnych jest bardziej podatna na mechaniczne uszkodzenia utracenia i ułamania. W ubytkach figur widać dziurki po drewnojadach. Na podstawie oględzin obiektu trudno jest ocenić realną ilość wcześniejszych uzupełnień. Te da się ocenić dopiero w trakcie prac konserwatorskich po zdjęciu wtórnych przemalowań.

Obraz olejny na podobrazii płóciennym.

W przypadku malarstwa na podobrazii płóciennym szczególnie niebezpieczne jest rozluźnienie płótna na krośnie. Niestabilne podobrazie stanowi duże zagrożenie dla malowidła, które pod wpływem ruchów ,drgań prowadzi do kruszenia się i osypywania. Łączenia krosna z czasem poluzowały się a samo drewno zostało uszkodzone przez drewnojady. Powierzchnia obrazu jest pociemniała pożółknięta i zabrudzona na skutek starzenia się werniksu z żywicy naturalnej zabezpieczającej lico. Ciemne barwy i żywe kolory straciły na intensywności z powodu zawilgocenia werniksu. Obecnie odwrocie obrazu jest zasłonięte i nie ma do niego dostępu, dlatego jego stan nie jest znany. Najprawdopodobniej podobrazie płócienne jest osłabione i wskazane będzie konieczne wykonanie wzmocnienia w formie dublażu co uchroni oryginalne płótno przed zniszczeniem podczas ponownego poprawnego napięcia na krośnie.

• PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

Na podstawie wstępnego rozpoznania obiektu stwierdzić można że ołtarz wymaga interwencji konserwatorskiej zarówno pod względem technicznym jak i plastyczno-estetycznym. Podstawowym zagrożeniem jest czynnik biologiczny czyli owadzie szkodniki drewna, które spowodowały duże zniszczenia tkanki drewna, szczególnie w przypadku elementów wykonanych z miękkiego drewna liściastego- rzeźb, delikatnych ażurowych detali snycerskich. Kolejnym bardzo istotnym czynnikiem jest brak stabilności podobrazia, który będzie się pogłębiał i powodował falowanie płótna. Stanowi realne zagrożenie na ubytki warstwy malarskiej. Ustabilizowania wymagają także miejscowo osypujące się warstwy malarskiej architektury i polichromii rzeźb.

Pod względem estetycznym stan zachowania ołtarza jest zły. Obecny wygląd polichromii wynika z jednej z ostatnich przekształceń podczas którego zmienione zostały zarówno warstwa malarska części architektonicznej jak i uszkodzeniu uległa warstwa złota i srebra zastąpiona szlagmetalem. Obecnie te przekształcenia fałszują pierwotny wygląd dzieła, a niska jakość brak staranności obniżają wartość artystyczną. Warto wspomnieć że ołtarz w kościele Pw. Św. Anny prezentuje wysoką wartość dziedzictwa kulturowego.

A ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

- Dokładne rozpoznanie stratygrafii poszczególnych części ołtarza.
- Zachowanie pierwotnych warstw technologicznych i malarskich
- Usunięcie późniejszych przemalowań.
- Przywrócenie stabilnego stanu technicznego obiektu, przez wzmocnienie i zabezpieczenie materii zabytkowej, oraz powstrzymanie postępującego procesu destrukcji w możliwie jak największym zakresie,

- Przywrócenie wartości estetycznej i artystycznej obiektu w obszarach zdegradowanych i niezachowanych. Uzupelnienie warstw w odniesieniu do charakteru i stylistyki oryginału.

Prace będą prowadzone zgodnie z etyką konserwatorską z zastosowaniem materiałów konserwatorskich najwyższej jakości. Znaczące decyzje mające wpływ na ostateczną estetykę obiektu będą uzgadniane z właścicielem obiektu oraz z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Prace będą prowadzone przez dyplomowanego konserwatora dzieł sztuki. Po zakończonych pracach zostanie wykonana pełna dokumentacja opisowa i fotograficzna przeprowadzonych zabiegów konserwatorskich.

B PROPONOWANY PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

Dla właściwego przeprowadzenia prac konserwatorskich zakłada się demontaż znacznej części ołtarza. Zdemontowane zostaną wszystkie części ruchome, rzeźby sterczyny zwieńczenie oraz obraz. Przed demontażem zostanie dokładnie rozpoznany system montażu jak i wykonana dokumentacja fotograficzna z wykonaniem mapki z opisem potrzebnej do ponownego montażu. Każdy z elementów zostanie poddany inwentaryzacji zapakowany i przewieziony do pracowni, gdzie zostanie poddane zabiegom konserwacji. Demontaż wymienionych obiektów jest konieczny dla wykonania głębokiej impregnacji strukturalnej w celu wzmocnienia struktury drewna jak i poddaniu zabiegom biobójczym. Część ołtarza architektoniczną zakłada się konserwować na miejscu w kościele. W tym celu zostanie zbudowane specjalne rusztowanie umożliwiające pracę. W tym etapie prac planuje się zwołanie Komisji Konserwatorskiej w celu przedstawienia dotychczasowych ustaleń.

- W ramach technicznej konserwacji zostaną wykonane zabiegi impregnujące wzmacniające strukturę drewna oraz dezynfekujące .
- Metoda impregnacji będzie dostosowana w zależności od stanu zachowania poszczególnych części ołtarza. Dla mocno zdegradowanych obiektów planuje się impregnacje stopniową i kilkuetapową. Zanurzenie w impregnacji o różnym stężeniu roztwór żywicy paraloid B72 rozpuszczony w węglowodorach aromatycznych. Elementy o mniejszym stopniu uszkodzenia planuje się miejscowe iniekcje i powlekać po odwrociu.
- Usunięcie przeksztalczeń doczyszczanie przy pomocy chemii stopowanej. Etap ten będzie poprzedzony wykonaniem prób by dobrać najbardziej odpowiedni sposób by nie uszkodzić obiektu. Zmywacz do powłok typu Scansol lub V33
- Kolejne zabiegi techniczne stanowić będą dopasowanie i sklejenie połamanych elementów oraz stabilizacja poluzowanych łączeń.

- Uzupełnienie ubytków przy pomocy wstawek z drewna a mniejszych ubytków przy pomocy żywicy drewnopodobnej Axon Sc 258.
- Przewiduje się także rekonstrukcję niezachowanego detalu rzeźbiarskiego
- Odspojone obszary zapraw zostaną zabezpieczone przez podklejone przy pomocy dyspersji akrylowej. Następnie uzupełnione gruntem kredowo-klejowym.
- W obrazie na płótnie prawdopodobnie będzie konieczne wzmocnienie podobrazia w formie dublażu, oraz osadzenie na nowym krośnie. Zabiegi umożliwią odpowiednie napięcie i bezpieczną ekspozycję w przyszłości.
- Aranżacja plastyczno-estetyczna nawiązywać będzie do odkrytych i zakonserwowanych pierwotnie warstw. W obszarach rekonstruowanych forma rzeźbiarska oraz warstwa malarska zostaną zrekonstruowane naśladowczo do oryginału.
- Ubytki w formie malarskiej zostaną kolorystycznie scalone przy pomocy farb olejnych lub ketonowych. Powierzchnie złocień i srebrzeń w zależności od stanu zachowania zostaną uzupełnione bądź odtworzone w technice oryginału na pulment.
- W przypadku mocno zdegradowanych złocień i srebrzeń zakłada się je odtworzyć z zachowaniem podziału na poler i mat.
- W końcowym etapie prac zabezpieczenie polichromii oraz lica obrazu złocień w matach i srebrzeń.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH – architektura, rzeźby, dekoracje snycerskie

- Wykonanie fotografii przed przystąpieniem do pracy.
- Zabezpieczenie terenu wokół ołtarza przy pomocy folii
- Rozstawienie rusztowania
- Wstępne oczyszczenie z kurzu i brudu przy pomocy miękkich pędzli i szczotek z naturalnym włosiem.
- Wykonanie inwentaryzacji podczas rozbierania struktury ołtarza części ruchomych takich jak figury, sterczyny, zwieńczenie
- Zapakowanie i przewiezienie do pracowni gdzie zostaną poddane zabiegom konserwacji .
- Rozspojenie wadliwych i ruchomych połączeń stolarskich usunięcie wtórnych rdzewiejących gwoździ.
- Wykonanie zabiegów dezynfekcji i impregnacji strukturalnej drewna metodą kąpieli i iniekcji oraz powlekania zależnie od stanu, przy pomocy 10% roztworu paraloidu B72 rozpuszczonego w węglowodorach aromatycznych np. ksylenie.
- Usunięcie wtórnych nawarstwień. Etap poprzedzony będzie przeprowadzeniem prób mechanicznych

(przy użyciu skalpeli i noży) i chemicznych ze stopowaniem dla bezpieczeństwa obiektu.

- Precyzyjne doczyszczenie oraz równolegle będą przeprowadzone zabiegi podklejenia odspojonych zapraw polichromii i złocień 5-7 % klejem glutynowym.
- Oczyszczenie powierzchni drewna od odwrocia przy użyciu delikatnych detergentów i ciepłej wody. W razie konieczności użycie odpowiednich rozpuszczalników.
- Sklejenie pęknięć oraz połamanych elementów przy użyciu kleju stolarskiego. Przy klejeniu większych elementów osadzenie ich na drewnianych kołkach. W razie konieczności wymiana wzmocnień wykonanych podczas ostatnich napraw.
- Wykonanie rekonstrukcji niezachowanych elementów rzeźbiarskich i snycerskich. Ubytki formy zostaną odtworzone w drewnie lub żywicy Axson Sc 258. Szczeliny i rozeschnięcia zostaną uzupełnione przez wstawki z drewna osadzone na kleju stolarskim.
- Uzupełnienie ubytków gruntu zaprawą kredowo-klejową (przed założeniem zapraw powierzchnia surowego drewna zostanie przeklejona ok. 7% roztworem kleju glutynowego)
- Zależnie od stanu zachowania pierwotnych złocień: miejscowy retusz i uzupełnienie złotem i srebrem płatkowym lub w razie bardzo złego stanu zachowania pozłoty, wykonanie nowych złocień w tradycyjnej technice klejowej na pulmencie z zachowaniem pierwotnych podziałów na poler i mat.
- Kolorystyczne scalenie warstwy malarskiej z zastosowaniem farb olejnych Rembrandt Talens, lub farb ketonowych Maimeri Restauro.
- Zabezpieczenie polichromii ochronną warstwą werniksu półmatowego, natomiast złocień i srebrzeń lakierem Zapon lub roztworem Paraloidu B72 w acetonie.
- Po konserwacji przewiezienie zdemontowanych elementów ołtarza do kościoła Pw. Św. Anny do wsi Grodziszczce następnie montaż na ołtarzu.
- Wykonanie dokumentacji opisowej i fotograficznej dokumentującej wszystkie etapy prac konserwatorskich

Program prac konserwatorskich obraz na podobrazii płóciennym

- Wykonanie dokumentacji fotograficznej przed rozpoczęciem prac.
- Demontaż wyjęcie obrazu z ramy ołtarza, zabezpieczenie i przewiezienie do pracowni konserwatorskiej.
- Wstępne oczyszczenie z kurzu i luźnych zabrudzeń przez omiecenie miękkimi pędzlami.
- Zdjęcie płótna z krosna.
- Rozpoznanie stanu zachowania oraz zakresu przekształceń sondy, badania laboratoryjne w światłach analitycznych, wykonanie szlifów bocznych oraz chemicznej analizy pigmentów i użytych wtórnie materiałów
- Wykonanie zabiegów dezynfekcji oraz w razie konieczności impregnacji i konsolidacji warstwy malarskiej.
- Usunięcie pozostałości werniksów i przemalowań, retuszy oraz reparacji pochodzących z późniejszych

renowacji Etap ten, poprzedzony będzie przeprowadzeniem prób chemicznych i mechanicznych, mających na celu dobranie najbardziej optymalnej i bezpiecznej metody usuwania wtórnych przekształceń.

- Precyzyjne oczyszczenie lica oraz odwrocia obrazu z wcześniejszym wykonaniem prób w celu dobrania najlepszych metod czyszczenia. W razie konieczności, przed czyszczeniem odwrocia, lico obrazu zostanie zabezpieczone bibułą japońską przyklejoną na 3-5% kleju glutynowym.
- Przed przystąpieniem do uzupełnień wyrównanie powierzchni płótna żelazkiem konserwatorskim..
- Reparacje rozdarć oraz uzupełnienie ubytków płótna, odpowiednio dobranymi protezami płóciennymi o tym samym gatunku i splocie, osadzonymi na preparacie Beva film
- Uzupełnienie ubytków gruntu zaprawą kredowo-klejową z dodatkiem plastyfikatorów. następnie opracowanie naśladowniczo do faktury oryginału.
- Wykonanie dublażu - osadzenie podobrazia na nowym płótnie przy użyciu środka Beva żel. Zabieg będzie przeprowadzony przy użyciu stołu dublażowego.
- Zamocowanie podobrazia na krośnie
- Kolorystyczne scalenie ubytków warstwy malarskiej z zastosowaniem farb olejnych Rembrandt Talens lub farb ketonowych Maimeri Restaura
- Zabezpieczenie lica obrazu ochronna warstwa werniksu półmatowego
- Przewiezienie zabytki po konserwacji do kościoła Pw. Św. Anny do wsi Grodziszczce i montaż w ołtarzu.
- Wykonanie dokumentacji opisowej i fotograficznej dokumentującej przebieg prac konserwatorskich

Powyższe metody zostaną przetestowane na obiekcie i wybrane te które jednocześnie najmniej ingerując w obiekt będą w stanie skutecznie usunąć szkodliwe nawarstwienia. Najbezpieczniejsze byłoby nie wprowadzać w obiekt substancji aktywnych chemicznie.

• FOTOGRAFIE

Fot 1. Ołtarz główny kościoła pw. Św. Anny we wsi Grodziszczce widok na mensę ołtarzową otwory wylotowe po drewnojadach, fot ks. Mateusz Pawlica 2023r.

Fot 2. Ołtarz główny kościoła pw. Św. Anny we wsi Grodziszczce widok na detal snycerski, resztki złota i szlagmetal, ks. Mateusz Pawlica 2023r.

Fot 3. Ołtarz główny kościoła pw. Św. Anny we wsi Grodziszczce widok na płycinę predelli, naturalne odkrywki, ks. Mateusz Pawlica 2023r.

Fot 4. Ołtarz główny kościoła pw. Św. Anny we wsi Grodziszczce ,widok na detal figury świętego Pawła ułamany miecz, ks. Mateusz Pawlica 2023r.

Fot 5. Ołtarz główny kościoła pw. Św. Anny we wsi Grodziszczce, widok na tabernakulum, fot ks. Mateusz Pawlica 2023r.

Fot 6. Ołtarz główny kościoła pw. Św. Anny we wsi Grodziszczce widok na niszę antepedium, naturalne odkrywki, ks. Mateusz Pawlica 2023r.

Fot 7. Ołtarz główny kościoła pw. Św. Anny we wsi Grodziszcze, widok ogólny, ks. Mateusz Pawlica 2023r.

Fot 1.

Ołtarz główny kościoła pw. Św. Anny we wsi Grodziszczce widok na mensę ołtarzową otwory wylotowe po drewnojadach, fot ks. Mateusz Pawlica 2023r.

Fot 2.

Ołtarz główny kościoła pw. Św. Anny we wsi Grodziszczce widok na detal snycerski, resztki złota i szlagmetal, ks. Mateusz Pawlica 2023r.

Fot 3.

Ołtarz główny kościoła pw. Św. Anny we wsi Grodziszczce widok na płytcę predelli, naturalne odkrywki, ks. Mateusz Pawlica 2023r.

Fot 4.

Ołtarz główny kościoła pw. Św. Anny we wsi Grodziszczce ,widok na detal figury świętego Pawła ułamany miecz, ks. Mateusz Pawlica 2023r.

Fot 5.

Ołtarz główny kościoła pw. Św. Anny we wsi Grodziszczce, widok na tabernakulum, fot ks. Mateusz Pawlica 2023r.

Fot 6.

Ołtarz główny kościoła pw. Św. Anny we wsi Grodziszczce widok na niszę antepedium, naturalne odkrywki, ks. Mateusz Pawlica 2023r.

Fot 7.

Ołtarz główny kościoła pw. Św. Anny we wsi Grodziszczce, widok ogólny, ks. Mateusz Pawlica 2023r.

Bibliografia

- Strona internetowa stan z dnia 25.02.2023 [Sakralne Dziedzictwo Małopolski \(upjp2.edu.pl\)](http://upjp2.edu.pl)
- Karta obiektu nr KL 534 z dnia 30.09.1983r
- Program PRAC I BADANIA W PREZBITERIUM KOŚCIOŁA PW. ŚW. ANNY WE SI
GRODZISZCZE autor mgr Łucja Król, mgr Katarzyna Łopatowska, październik 2021